План-конспект лекції №2

Кількість годин **2 год**

Тема **Національний спротив**

Мета

1. Формування в суспільстві високої патріотичної свідомості та готовності до захисту держави.
2. Організація та підготовка громадян до виконання завдань територіальної оборони та руху опору.
3. Сприяння органам державної влади та місцевого самоврядування у виконанні завдань в умовах особливого періоду або воєнного стану.
4. Підготовка населення до дій в екстремальних умовах та надання домедичної й першої допомоги.

Перелік компетентностей, що набуваються
Інтегральна компетентність (ІК) Вміти вирішувати типові спеціалізовані задачі в галузі середньої освіти та педагогіки або у процесі навчання, що вимагає застосування положень і методів педагогічних наук та може характеризуватися певною невизначеністю умов; нести відповідальність за результати своєї діяльності; здійснювати контроль інших осіб у визначених ситуаціях.
Загальна компетентність (ЗК)
ЗК33 Здатність до національного спротиву

Тезаурус (ключові поняття і терміни) національний спротив, територіальна громада, захист Вітчизни

ТЗН, наочність комп’ютер, презентація

Національно-патріотична підготовка: Шлях становлення нації, історичний досвід української самоорганізації національного спротиву в умовах збройної агресії та окупаційного тиску, історія захисту України, формування національної ідентичності, бойовий шлях українського війська, перспективи розвитку держави.
Правові засади: Законодавство України про національний спротив, його мета, завдання та складові (Сили Територіальної оборони, Рух опору, добровільні формування територіальних громад, підготовка населення).
Історико-військовий вимір: Українські практики самоорганізації населення для захисту державності, громади й території; історичні приклади територіальних осередків спротиву в умовах окупаційного тиску.

Мотиваційний аспект: Формування готовності до виконання конституційного обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України.
У результаті вивчення теми здобувачі освіти повинні:
знати:
мету підготовки держави до здійснення заходів з національного спротиву, основні завдання національного спротиву, важливі складові національного спротиву;
історію формування національного спротиву та його складових в умовах відсічі збройної агресії;
історичні приклади та досвід самоорганізації українського спротиву в умовах окупації та збройної агресії;
вміти:
застосовувати базові знання для усвідомленого виконання конституційного обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України.

План лекції

1. Українські практики самоорганізації населення для захисту державності, громади й території.
2. Формування готовності до виконання конституційного обов'язку щодо захисту Вітчизни

Рекомендовані джерела

1. Про основи національного спротиву [Електронний ресурс] : Закон України від 16 лип. 2021 р. № 1702-IX : станом на 25 берез. 2026 р. // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. – Електрон. дані. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20 (дата звернення: 28.07.2026). — Назва з екрана.
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань підготовки громадян до національного спротиву [Електронний ресурс] : Закон України від 25 берез. 2026 р. № 13347 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. – Електрон. дані. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/13347-26 (дата звернення: 28.07.2026). – Назва з екрана.
3. Про затвердження Порядку організації та проведення загальновійськової підготовки громадян України до національного спротиву [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України від 29 груд. 2021 р. № 1443 : станом на 2024 р. // Офіційний вебпортал органів виконавчої влади України «Урядовий портал». – Електрон. дані. – Режим доступу:

https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-poryadku-organizaciyi-ta-provedennya-zagalnovijskovoyi-pidgotovki-gromadyan-ukrayini-do-nacionalnogo-sprotivu-1443-291221 (дата звернення: 28.07.2026). — Назва з екрана.

4. Про затвердження Положення про допризовну підготовку та підготовку резервістів [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України від 30 груд. 2022 р. № 1487 : зі змінами // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. – Електрон. дані. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1487-2022-%D0%BF (дата звернення: 28.07.2026). – Назва з екрана.

1. Українські практики самоорганізації населення для захисту державності, громади й території.

Феномен самоорганізації українського суспільства є тим унікальним рушієм і надійним щитом, який неабияк здивував світ, зламавши всі ворожі розрахунки та аналітичні прогнози. У той час як класичні воєнно-теоретичні доктрини описують оборону держави виключно як функцію регулярної армії та спеціальних служб, українська реальність продемонструвала принципово нову якість оборонної системи – всенародний, гнучкий та адаптивний спротив громади. Ця здатність миттєво об’єднуватися перед обличчям смертельної небезпеки, утворювати горизонтальні мережі взаємодопомоги та перебирати на себе відповідальність за захист рідної домівки, вулиці, міста та всієї України спирається на глибинний ідентичнісний код. Водночас у сучасній правовій державі цей феномен отримав потужне юридичне підґрунтя, перетворившись із стихійного пориву на високоорганізовану складну систему, в основі якої лежать імперативні вимоги статті 65 Конституції України щодо виконання конституційного обов’язку із захисту Вітчизни, її незалежності та територіальної цілісності. Системним правовим маніфестом цієї практики став Закон України Про основи національного спротиву № 1702-IX, який юридично закріпив і розставив орієнтири для загальнонародної оборони, розкривши потенціал територіальної оборони, руху опору та підготовки громадян.

Історичний досвід самоорганізації населення загартовувався протягом десятиліть, проте вирішальним випробуванням для сучасного суспільства стали події Революції Гідності, коли на Майдані Незалежності в умовах жорсткого силового протистояння за лічені дні постала горизонтальна, самодостатня інфраструктура. Без вказівок зверху чи державних субсидій громадяни створили Самооборону Майдану для підтримання порядку та захисту від свавілля, сформували цілодобову Польову медичну службу, логістичні ланцюги постачання дров, одягу та їжі, інформаційні центри та юридичну допомогу. Саме ця готова модель горизонтальної згуртованості у дві тисячі чотирнадцятому році була миттєво масштабована на рівень всієї

держави, коли з початком російської агресії на сході України виник феномен добровольчих батальйонів і безпрецедентного волонтерського руху. У момент, коли регулярна армія потерпала від довготривалого матеріального занепаду, саме волонтери взяли на себе закупівлю бронежилетів, шоломів, одностроїв, засобів зв'язку, тепловізорів та медикаментів, а добровольчі формування з мотивованих цивільних громадян закрили собою найнебезпечніші ділянки фронту.

Найвищого піку практики народної самоорганізації досягли під час повномасштабного вторгнення дві тисячі двадцять другого року, перетворивши всю країну на єдиний оборонний організм. Відповідно до положень Закону України Про основи національного спротиву та Положення про добровольчі формування територіальних громад, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 1448, у кожному куточку держави почали масово формуватися Добровольчі формування територіальних громад. Цивільні люди різного віку, професій та статків – від викладачів і тренерів до студентів та підприємців – склали Присягу добровольця територіальної оборони та взяли до рук зброю для захисту своїх селищ і міст. Вони організовували цілодобове патрулювання, зводили систему блокпостів, облаштовували фортифікаційні споруди, контролювали транспортні артерії та чергували в протидиверсійних дозорах, звільнивши значні сили кадровіших військових підрозділів для виконання складних бойових завдань на лінії зіткнення.

Паралельно з цим тилові та прифронтові громади продемонстрували вражаючи приклади соціально-побутової та технічної самоорганізації. Жінки, літні люди та молодь об’єднувалися в комунальних закладах, школах і спортивних комплексах для масового виготовлення маскувальних сіток, кікімор, окопних свічок та засобів захисту. Ресторани та приватні харчоблоки перетворилися на польові кухні, що щодня готували тисячі гарячих обідів для бійців Сил оборони та евакуйованих співгромадян. Власники автомайстерень переобладнували цивільний транспорт під потреби фронту, встановлювали захист та ремонтували техніку. Прикладні навички цивільного населення набули нового оборонного значення: фахівці з фізичної культури та спорту виявилися незамінними як інструктори зі спеціальної фізичної підготовки, евакуації поранених у складних умовах та тренування витривалості, а спортивні залу перетворилися на осередки навчання з домедичної допомоги за сучасними стандартами.

Новою цифровою ерою самоорганізації стало ефективне залучення громадян до інформаційного спротиву та розвідки за допомогою сучасних ІТ-інструментів. Мільйони українців перетворилися на розвідувальне око держави, передаючи оперативні дані про пересування, кількість та дислокацію ворожої техніки та живої сили через офіційні державні застосунки, зокрема чат-бот єВорог, розроблений Міністерством цифрової трансформації України. Окрім цього, на тимчасово окупованих територіях розгорнувся потужний підпільний рух ненасильницького та ненасильницького спротиву, такий як Жовта Стрічка та Зла Мавка, де

громадяни, ризикуючи власним життям і свободою, поширюють українську символіку, саботують розпорядження окупаційних адміністрацій та збирають розвідувальні дані для підрозділів Сил спеціальних операцій Збройних Сил України, які згідно зі статтею 9 Закону України Про основи національного спротиву здійснюють керівництво Рухом опору.

Практики самоорганізації населення для захисту державності довели, що національна безпека є справою не лише силового блоку, а кожного свідомого громадянина. Опанування знань із домедичної допомоги, воєнної топографії, цивільного захисту, безпечного поводження зі зброєю та підтримка високого рівня психофізичної підготовленості – це той необхідний практичний інструментарій, який робить суспільство стійким до будь-яких екстремальних викликів. Український досвід народної згуртованості переконливо доводить, що нація, де кожен громадянин є активним учасником спротиву, а громада – непохитною фортецею, є абсолютно нездоланною, а її право жити у вільній, суверенній та незалежній державі спирається на непорушну волю мільйонів.

2. Формування готовності до виконання конституційного обов’язку щодо захисту Вітчизни

Готовність до захисту Вітчизни – це не просто формальний юридичний обов’язок або декларативний вияв патріотизму, а фундаментальна категорія свідомості, моральної зрілості та психофізичного стану громадянина сучасної правової держави. У часи докорінних безпекових викликів, коли суверенітет, територіальна цілісність та саме існування нації опиняються під прямою воєнною загрозою, захист рідної землі перестає бути виключно професійною справою кадрових військовослужбовців. Він перетворюється на загальнонародний імператив, де кожен громадянин стає свідомим елементом цілісної оборонної системи країни. Глибинним юридичним і ціннісним підґрунтям цього процесу виступає стаття 65 Конституції України, яка чітко проголошує, що захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, шанування її державних символів є обов’язком громадян України. Ця конституційна норма закріплює непорушний зв'язок між індивідуальними правами й свободами людини та її персональною відповідальністю за збереження тієї правової та безпекової системи, яка ці свободи гарантує.

Формування готовності до виконання цього високого конституційного обов'язку є складним, багатогранним та безперервним процесом, який охоплює мотиваційно-ціннісну, прикладно-тактичну та психофізичну складові. Нормативно-правова архітектура цієї підготовки суттєво оновилася та набула системного системно-державного масштабу завдяки ухваленню Закону України «Про основи національного спротиву» № 1702-IX. Цей Закон визначив підготовку громадян України до захисту Вітчизни як один із трьох ключових складників національного спротиву поруч із територіальною обороною та рухом опору. Відповідно до положень статті 18 Закону №

1702-IX, така підготовка поділяється на початкову та базову, охоплюючи як шкільну й університетську молодь, так і доросле цивільне населення, яке не проходило військової служби. Метою цієї системи є гарантування того, щоб у критичний момент кожен громадянин володів чітким алгоритмом дій, прикладними навичками самозахисту, домедичної допомоги, цивільної оборони та орієнтування в екстремальних ситуаціях.

Мотиваційно-ціннісна складова готовності спирається на глибоке усвідомлення власної національної ідентичності, розуміння історичних процесів та причинно-наслідкових зв'язків боротьби українського народу за незалежність. Вона формується через систему патріотичного виховання, гуманітарну освіту, вивчення героїчних сторінок української самоорганізації – від княжих ополчень та Запорозької Січі до Холодного Яру, Української Повстанської Армії, Революції Гідності та новітньої відсічі повномасштабній агресії. Свідомий громадянин розуміє, що захист держави є гарантією безпеки його власної родини, громади та майбутніх поколінь. Окрім того, законодавчу основу оборонного навчання юнацтва та дорослих визначає Закон України «Про військовий обов'язок і військову службу», стаття 9 якого регламентує порядок початкової військової підготовки та заходи з військово-патріотичного виховання, орієнтовані на усвідомлення молоддю своєї особистої ролі у забезпеченні безпеки держави.

Водночас мотивація та патріотичні переконання вимагають міцного фундаменту у вигляді прикладних навичок та високого рівня психофізичної підготовленості. У реаліях сучасного високоінтенсивного збройного конфлікту чи в умовах надзвичайних ситуацій техногенного й воєнного характеру цивільне населення зазнає колосального психоемоційного та фізичного навантаження. Загроза життю, звуковий і візуальний стрес, фізична втома, депривація сну та необхідність ухвалення швидких рішень у критичних обставинах вимагають від людини виняткової морально-вольової стійкості, самоконтролю та високої працездатності. Саме тут вирішальну роль відіграє системне фізичне загартування, розвиток зальної витривалості, координації, швидкості реакції та сили.

У цьому контексті особливої актуальності та стратегічного значення набуває фахова підготовка здобувачів фахової передвищої освіти Майбутні викладачі фізичного виховання, методисти, тренери та інструктори являють собою унікальний кадровий потенціал для всієї системи підготовки громадян до захисту Вітчизни. Фахівець із фізичної культури – це не лише людина з високим рівнем власного фізичного розвитку, але й професіонал, який досконало володіє методикою навчання руховим діям, розуміє фізіологічні механізми адаптації організму до граничних навантажень та вміє ефективно керувати груповою динамікою в умовах фізичного й психічного напруження.

Фізична культура виступає природним містком між цивільним життям та вимогами воєнного стану. Силові навички, швидкість рухової адаптації та витривалість, що формуються під час систематичних спортивних тренувань, є готовою базою для швидкого опанування прикладних військово-тактичних дій – таких як пересування по пересіченій місцевості у повній екіпіровці,

подолання комплексних смуг перешкод, оперативно-тактичне транспортування вантажів та евакуація поранених з небезпечної зони відповідно до міжнародних протоколів домедичної допомоги TCCC. Фахівці галузі фізичної культури та спорту виступають природними лідерами та інструкторами у громадах: вони здатні проводити заняття зі спеціальної фізичної підготовки, навчати громадян прийомам саморегуляції, подолання паніки, зняття м'язового затиску та відновлення після стресу, а також організовувати роботу спортивно-оборонних секцій та осередків територіальної оборони.

Система підготовки громадян до захисту Вітчизни також тісно інтегрована з функціонуванням органів місцевого самоврядування та районних державних адміністрацій. Відповідно до Положення про добровольчі формування територіальних громад, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 1448, місцеві громади отримали законне право організовувати навчання та залучати мешканців до виконання завдань територіальної оборони у складі Добровольчих формувань територіальних громад. Це дозволило перетворити кожне місто, селище та навчальний заклад на осередок безпекової грамотності, де громадяни опановують алгоритми цивільного захисту, безпеки поводження з вибухонебезпечними предметами, вогневої та тактичної підготовки.

Таким чином, формування готовності до виконання конституційного обов'язку щодо захисту Вітчизни спирається на непорушний трикутник: міцний нормативно-правовий базис, високу патріотичну свідомість та всебічну психофізичну підготовленість населення. Законодавство України створило чіткі інституційні рамки для того, щоб природне прагнення людини захистити свій дім перетворилося на впорядковану, високоефективну та професійно підкріплену систему національного спротиву. Опанування знань із дисципліни «Основи національного спротиву», регулярне фізичне вдосконалення, набуття прикладних тактичних і медичних навичок – це свідомий вибір кожного громадянина, який гарантує непохитність нашої оборони, безпеку наших громад та незалежне майбутнє всієї України.

Питання для самостійного опрацювання лекційного матеріалу:

1. Який нормативно-правовий акт став юридичним маніфестом нової архітектури безпеки та визначив основи національного спротиву в Україні?
2. Як стаття 65 Конституції України пов'язана з концепцією національного спротиву та формуванням готовності до захисту Вітчизни?
3. Які три фундаментальні складові елементи утворюють цілісну систему національного спротиву відповідно до законодавства?

4. У чому полягає ключова різниця між Силами територіальної оборони Збройних Сил України та Добровольчими формуваннями територіальних громад (ДФТГ)?
5. На які підрозділи Збройних Сил України покладено провідну роль у підготовці, координації та керівництві Рухом опору?
6. Які історичні форми української самоорганізації (від княжих ополчень «воїв» до Української Повстанської Армії) стали фундаментом для сучасного розуміння національного спротиву?
7. Як досвід горизонтальної згуртованості під час Революції Гідності та волонтерського руху 2014 року вплинув на розгортання всенародної оборони під час повномасштабного вторгнення 2022 року?
8. Яким чином сучасні цифрові інструменти (наприклад, застосунок єВорог) та рухи ненасильницького спротиву на окупованих територіях допомагають у веденні розвідки?
9. Які два рівні підготовки громадян до національного спротиву передбачені статтею 18 Закону № 1702-IX та на які категорії населення вони розраховані?
10. У чому полягає інструкторсько-методичний потенціал та стратегічна роль фахівців з фізичної культури і спорту в підготовці цивільного населення до екстремальних умов?